

Marcel Grün

První den na Měsíci

V loňském roce jsme si 20. července připomněli 25. výročí přistání člověka na Měsíci. K tomuto výročí vyšla, i když se zpožděním, velice zajímavá kniha Marcela Grúna z pražského planetária - *První den na Měsíci*. Kniha je členěna do osmnácti kapitol na 155 stranách.

V úvodních kapitolách se autor věnuje velice podrobně popisem událostí, které se staly od startu do přistání Apolla 11 na Měsíci - historický rozhovor Houston - Základna Tranquillity, první kroky člověka na Měsíci, rozmístění vědeckých přístrojů, první sbírání měsíčních hornin. Od třetí kapitoly prochází stručně cestu vývoje kosmonautiky od snů Julese Verna až k duchovnímu otci raketového nosiče Saturn 5 W. von Braunovi. Autor podrobně popisuje technické parametry Saturnu 5, měsíční, velitelské a pomocné sekce, kosmodromu a technické okolností spojené s dopravou kosmonautů na Měsíc a zpět. V další části nás autor seznamuje s jednotlivými, ještě zkušebními lety a později s lety Apolla 1 - 17. U každé mise jsou uvedeny časové údaje, jména kosmonautů a popis průběhu mise. Tato část také obsahuje životopisy posádky Apolla 11. Jednou z nejzajímavějších je kapitola O těch, kteří neletěli... Přináší informace o sovětském měsíčním programu, o nezdařených letech a o soupeření se Spojenými státy. Mnohé předkládané informace si může český čtenář přečíst vůbec poprvé. Závěrečné kapitoly se věnují o Měsíci samotné, jeho poznávání a co nového projekt Apolla přinesl. Zároveň přináší již tradiční Grünův přehled kosmonautiky zaměřený vzdálenější budoucnosti s ohledem na návrat člověka na Měsíc a jeho průmyslové využití.

„Věnováno těm, kteří "byli při tom", ale především všem, kteří se narodili později." Tato věta je napsána v úvodu. A právě v ní je vyjádřen obrovský přínos této knihy. Ještě v nedávné době bylo velice těžké

sehnat informace o americkém projektu pilotovaných letů do vesmíru. A ti, kteří se "narodili později" se mohli z domácích zdrojů pokochat pouze několika obrázky se strohým textem. Naštěstí už je jiná doba, a to nejen díky této knize = nezapomeňte zajít zhlédnout do kin film Apollo 13. Škoda, že kniha nevyšla v lepší grafické úpravě, a že se nenašlo trochu více místa na obrázky. Přesto je *První den na Měsíci* knihou, na kterou mnoho lidí dlouho čekalo a Marcelu Grünovi děkuji.

Marek Pelinka □

4. demonstrátorský seminář v Brně

Ve dnech 20. - 22. října tohoto roku jsem byl účastníkem Demonstrátorského semináře, který se odehrával na brněnské hvězdárně.

Po příjezdu se měla konat prohlídka hvězdárny, na kterou však já i mnoho dalších čekáme dodnes. Po zaregistrování jsme se odebrali do "blízkých" kolejí, kde bylo zajištěno ubytování.

Druhý den ráno, po snídani a slavnostním zahájení, začala přednáška Dr. Zdeňka Mikuláška z brněnské hvězdárny. Bez jakékoliv nadsázky o ní lze říci, že i přes velký rozsah většinu přítomných zaujala a že informace, které nám byly sděleny, jistě přispějí ke zvýšení kvality demonstrování na mnoha hvězdárnách. Jedinou vadou na kráse přednášky je to, že její podstatná část již byla zveřejněna

v časopise *Kozmos*, a přednáška sama již byla přednesena na semináři APO. Proto nebyla pro mnohé z přítomných žádnou novinkou.

Po přednášce následoval oběd a vzápětí odpolední program. Z toho bohužel vypadl příspěvek J. Soumara z Prahy, který měl být věnován demonstrování Slunce a Měsíce. Byl však nahrazen praktickou ukázkou demonstrace Slunce v té formě, jak se odehrává v Brně. Přiznám se že mne nápad s promítáním Slunce na plátno v sále zaujal, ale přesto si myslím, že by tato metoda měla být využívána pouze jako součást různých pásem, které jsou věnovány Slunci. Při demonstrování Slunce touto metodou je totiž návštěvník ochuzen o přímý kontakt s dalekohledem, což je pro mnohé to nejvýznamnější a nejzajímavější, co si z hvězdárny může odnést. Informace Jakuba Halody o jeho katalogu planetárních mlhovin byla krátká, leč výstižná a nelze jí nic vytknout. Snad jen to, že autor se brání myšlence vydání podobného přehledu věnovaného i jiným objektům.

Následující přednáška Jenika Hollana z brněnské hvězdárny, která byla věnována spektroskopii pomocí CD disků, zaujala většinu zúčastněných, kteří si tak aktivně odpočinuli od náročného programu. Myslím si, že několik CD disků na chodbě kterékoliv hvězdárny by mohlo pomoci přesvědčit návštěvníky, že fyzika není tak úplně odtržená od normálního života.

Méně mě ovšem potěšil další bod programu, kterým bylo promítání pásma *Hvězdy jsou jak sedmikrásky nad Brnem*. To totiž v programu nahradilo předem slíbené pásmo *Martánské písky*, na které byla řada účastníků jistě velmi zvědavá. Byl jsem sice překvapen, když jsem na své ruce po zapnutí planetária spatřil první hvězdy, ale to pořad spíše zpestřovalo. Mnohem horší dojem na mě zanechal projektor obzoru, který nejen mně vytrvale vypaloval otvor do sítnice. Myslím si, že tato maličkost podstatně snižuje hodnotu jinak technicky poměrně kvalitního planetária.

Společenský večer, který následoval poté, byl účastníky očekáván jako jakési vyvrcholení programu, kdy si v účastníci neformálně podiskutují o problémech, nových nápadech a projektech. Do jisté míry tomu tak skutečně bylo, ačkoliv pořadatelé nečinili nic pro to, aby tomu napomohli. Večeře, která byla součástí večera, byla zkonsumována v několika

málo minutách a účastníci, kteří přišli později, z ní nezahledli ani drobek. Vzhledem ke kvantitě a kvalitě podávaného občerstvení se cena 60,- Kč zdá poněkud nadsazená.

Společenský večer svůj účel nicméně splnil, což se ovšem projevilo na bdělosti posluchačů na přednášce Leoše Ondry, která byla věnována Plejádám. Přednáška byla obsahem velmi kvalitní, nicméně si myslím, že její zařazení do programu nebylo nejšťastnější. Svým obsahem by mnohem lépe zapadla do semináře APO, nebo na jinou podobnou akci. Dopoledne věnované jednomu objektu mohlo být využito mnohem účelněji. Po skončení přednášky a zakončení semináře se účastníci rozjeli do svých domovů.

Seminář jako celek byl podle mého názoru podstatně horší úrovně, než například loňský seminář v Praze. Základní a nejvážnější chybou byla absence jakékoliv struktury či promyšlenosti programu. Jednotlivé příspěvky na sebe nenavazovaly a většina z nich byla přednesena již poněkoliťatě. Celý seminář budil dojem, že byl připraven v průběhu jednoho odpoledne bez vynaložení jakékoliv námahy.

Ovšem nejvíce mě znepokojila slova Dr. Prudkého, který seminář zakončil slovy "... doufám, že příští seminář bude alespoň tak dobrý jako tento, ...". Domnívám se totiž, že nebude-li příští seminář mnohem kvalitnější než tento, je účast na něm pouhou ztrátou času.

Martin Reháček

ASTROPIS S DISKETOU

Vážení čtenáři,
ani pro číslo 1/96 nezůstanete ochuzeni o možnost přiložení diskety k Astropisu.

Připravena je pro vás disketa:
Disk #5 - Astronomické počítání.
Disketa obsahuje všechny programy otištěné v časopisu S&T od roku 1984 do roku 1994. Jedná se o několik desítek programů v Basicu (včetně výpočtu efemeridy komety a podobně). Pokud máte o disketu zájem, piště na adresu:

Astropis, c/o Marek Pelinka,
P.O.Box 12, 150 04 Praha 54

Představujeme Vám:

HVĚZDÁRNA BARONA ARTURA KRAUSE V PARDUBICÍCH

Přijždíme do města dostihů a perníku. Autobus č. 10 nás dováží do blízkosti hvězdárny, nesoucí jméno zdejšího barona, který se věnoval astronomii. Baron Artur Kraus (1854 - 1930) již na konci minulého století zřídil na věži místního zámku malou pozorovatelnu. Začátkem tohoto století (v roce 1912) umístil přístroje ve svém domě "Na staré poště", kde vybudoval druhou hvězdárnu, volně přístupnou široké veřejnosti. Baron Kraus se kromě popularizace astronomie věnoval i odborným činnostem, především pozorování Slunce. Jeho hlavním přístrojem byl refraktor 160/1600 mm, který byl po jeho smrti umístěn v západní kopuli pražské Štefánikovy hvězdárny a v současnosti se nachází na hvězdárně v Úpici. Po baronově smrti hvězdárna v Pardubicích zanikla. Město na soutoku Labe a Chrudimky vydrželo bez hvězdárny více než půl století. V r. 1988 byl postaven Dům dětí a mládeže DELTA, jehož součástí je i nová hvězdárna, otevřená od dubna roku 1992.

Pod šestimetrovou kopulí se skrývají poměrně velké a opticky velmi kvalitní dalekohledy. Hlavním přístrojem je zrcadlový dalekohled typu Cassegrain s průměrem primárního zrcadla 420 mm a s celkovou ohniskovou vzdáleností systému 5600 mm. Druhým dalekohledem na německé paralaktické montáži je refraktor 150/2200 mm. Za zmínku stojí i výborný hledáček o průměru 100 mm a 24x zvětšení. Všechny tyto přístroje pocházejí z dílny pana Jiřího Drbohlava. Netradiční je otevírání

kopule, tedy nikoliv do stran, ale zdola nahoru. K dispozici je též rozsáhlá terasa.

Hvězdárna barona A. Krause v Pardubicích se zaměřuje především na výchovnou a vzdělávací činnost. Dům dětí a mládeže zde pořádá různé zájmové kroužky. Z oblasti astronomie jsou to například astronomické kroužky pro zájemce do 14 a do 18 let, astronomický klub nad 18 let, výpočetní technika v astronomii (do 18 let) a astronomická fotografie (také do 18 let). Pravidelně každý čtvrtek se zde konají večerní pozorování oblohy pro veřejnost. Přestože zdejší pozorovací podmínky nejsou ideální (vadí přesvětlení oblohy, častý neklid ovzduší, částečně i smog) slouží dalekohledy hvězdárny i k amatérské činnosti.

Dvačtyřicetcentimetrový Cassegrain se používá zejména na pozorování planet a Měsíce. Kreslením Slunce pomocí refraktoru se navazuje na tradici barona Krause. Ze stále výstavy asi nejvíce zaujme v mezitím umístěná expozice věnovaná baronu Krausovi, kde kromě dokumentů z jeho doby můžeme najít i Krausovy kresby sluneční fotosféry. Vadou na krásu může být skutečnost, že ve vstupní hale, kde jsou výstavy některých kroužků, se hned vedle nástěnky o zdejší astronomii prezentuje astrologie (DDM zde pořádá astrologický klub). Tento fakt může mít negativní dopad na návštěvníka - laika, v jehož mysl se pak mohou tyto dva diametrálně odlišné pojmy mísit.

Jiří Kubánek